

Rossitza Chernokozheva

(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

In the name of the good and the future

Abstract: Three books are examined in the text: „The Laborcamp Belene. 1949-1987. The Island that Killed the Free Man“ by Borislav Skotchev, prof. Vili Valkov, Hristo Hristov. „The Lost Bulgaria. About the Bulgarian elite after September 9th, 1944“ and „The Bulgarian doctors and students of medicine, victims of the communist terror 1944-1989“. The three books give irrefutable testimonials about the genocide of the working-rustic government after September 9th, which it conducts on its own people. Subjected to the communist terror is the most precious of the Bulgarian nation, with which are inflicted irreparable damages to Bulgaria's future.

Росица Чернокожева

(България, Институт за литература, БАН)

В името на доброто и бъдещето

Разглеждат се следните книги:

„К о н ц л а г е р ъ т Б е л е н е. 1949-1987. Островът, който уби свободния човек“ на Борислав Скочев, проф. Вили Лилков, Христо Христов. София 2017.

„П о г у б е н а т а Б ъ л г а р и я. За съдбата на българския елит след 9 септември 1944 г.“ София 2019.

и

„Б ъ л г а р с к и л е к а р и и с т у д е н т и по медицина, жертви на комунистическия терор 1944-1989“. София 2003.

В посочените съчинения се изнасят неопровержими свидетелства за геноцида над българския народ, проведен отстрана на работническо-селската власт след 9 септември 1944 година. Подложено на комунистическия терор е най-ценното от българската нация, с което се нанасят непоправими щети на бъдещето на България.

В сборника „Антитоталитарната литература“ от 2009 г. Вихрен Чернокожев отбелязва: „Памет за злото, отговорност за бъдещето“.

Ще се спра на изброените по-горе три книги, написани в името на доброто и бъдещето, като не е забравено злото и миналото.

„Концлагерът Белене. 1949-1987. Островът, който уби свободния човек“ на Борислав Скочев и др.

Това е книга, която всеки трябва да прочете. Книга за границите или безграничното на човешкия дух. За духа, който надживява тленното. Това е сага за

Росица Чернокожева

Голготата на свободния човек. Тази книга авторът пише в продължение на 10 години. Питала съм се, както съм питала и Борислав Скочев, как се живее десет години със злото, с неговите перфидни и всеизобретателни прояви, какво го е крепяло през всичките години, докато е прегледал хиляди архиви и спомени за живота на тези хора. Това е подвиг и отстрана на автора на книгата. Започнах да я чета от последната глава, защото е по-специфична и се откроява от основния корпус. Ето част от началото на тази глава.

„ - Ти какъв си? – лагерният началник пита строените лагеристи за политическата им принадлежност.

- Човек – отговорил анархистът Иван Йондев.

- И аз съм човек, но съм комунист, ти какъв си?

- За разлика от вас, аз съм преди всичко човек.

Скоро след това Иван Йондев бил застрелян „при опит за бягство“ и вестта се разнесла из острова с думите: „Убиха човека!“ Това убийство е най-често споменаваното в лагерните спомени – възприето като отмъщение за защитата на достойнството и уникалността на човешката личност.“

Книгата започва с главата „Концлагерът, който съпътстваше комунистическа България“. Борислав Скочев обосновава своя интерес към изследването на точно тази тема:

„Някога намирах за несправедливост на историческата памет, че концлагерът „Белене“ се е превърнал в символ на комунистическата репресия, а имената на десетки други концлагери, които също са „най-вярна витрина на социализма“, в които също се изработва приложеният по-късно в цяла България модел на изолация от свободния свят, на безправие, на пълна зависимост в труда и бита, на страх и мнителност, са потънали повече или по-малко в мъглата на забравата. Още в началото на изследването си вече знаех, че в това има и логика, и справедливост. „Белене“ не е нито първият, нито последният комунистически концлагер, но той съществува много по-дълго от всички останали, от 1949 до 1987 година почти без прекъсване“.

И тук идва първото стъписване на незапознатия с тези събития (между които донякъде бях и аз), че „Белене“ съществува чак до 1987 година. Това звучи абсурдно. Та тогава е родено последното поколение млади хора, които са сега на около 30-тина години.

С какви хора е бил заселен в 1949 година концлагерът. Това са бивши полицаи и офицери, предвоенни държавници и политически дейци, членове на младежките националистически организации и ВМРО, анархисти и троцкисти, уволнени съдии, прокурори, чиновници, университетски преподаватели, изключени студенти и още, и още...

Каква е задачата на „Белене“ – главното е да произвежда хора, които след концлагера да бъдат други – с тотално промити мозъци. Да се откажат от политическа борба, от политически възгледи, да забравят етническата си принадлежност, влечението към културата на свободния свят. Как „Белене“ постига своята цел? Авторът прави сравнение със съветските и нацистките лагери и достига до извода, че българският

комунистически концлагер е по-чист образец – постига задачите си без ужаса на индустриализираната смърт и без утилитарната многомилionenност на ГУЛАГ. Борислав Скочев разкрива механизма на това как се е извършвало самото въдворяване. Произвол и пълна липса на права. Лагеристът няма присъда, причината за въдворяването му не се съобщава, срокът може да е доживотен, освобождаването също е толкова мъгляво и се решава от анонимни органи на ДС.

За цялото съществуване на концлагера „Белене“ през него преминават над 15 000 души – 11 000 без съд и присъда и 4000 само през 1952-1953 г., за които авторът отбелязва:

„Това са голяма част от най-авторитетните в своята среда, най-непримиримите към налагания ред личности.“

Изследването на Борислав Скочев продължава с преглед през различните периоди на лагера, като всеки от тях има своята характеристика: „Инструмент на съветизацията“, „Контри и хулигани“, „Концлагер на минимална мощност“, „Инкубатор на „социалистическа нация“. Следват глави, които детайлно разглеждат организацията на концлагерната система, агентурно-оперативната работа и културно-просветната работа. Също – охраната и надзора, режима, наказанията, жилищни и санитарно-хигиенни условия. Специална глава е отделена на бягствата и разстрелите.

Последната глава „Човешката съпротива“ е по-специфична – тя внася особена светлина в мрака на унижаването на човешкото достойнство. Особена е светлината след прочетените 868 страници с толкова депримираща информация преди това. Тук се разглеждат различните актове на съпротива от страна на лагерниците. В основата на тази глава стои отговорът на автора на въпроса дали въобще е възможно в концлагера човек да остане човек.

. Атанас Москов, чийто спомени са едни от най-емоционалните свидетелства за условията в лагера, отбелязва:

„Отслабва волята, помръква се мисълта, потъва идейността. Грубо започват да стърчат първичността, инстинктът, животинското.“

Борислав Скочев тук изследва и какви са били връзките между лагерниците на верска и етническа основа. През 1985 г. Димитър Пенчев например е посрещнат в „Белене“ от лагерници-турци. В лагера съществува пълна солидарност между българи и турци, между хора с различни вероизповедания, както е това и в българските политически затвори от 40-те до 80-те години. Специално място в тази глава Борислав Скочев отделя на две изключителни личности – д-р Иван Балев и д-р Никола Грозев. И още от абсурдите на строя. Почти гротескно звучат думите на апаратчика. От ДС се обръщат към д-р Балев:

„Цял народ се е запретнал да строи социализма, а ти, Балев, си направил лазарет за излежаване и почивка.

– И ние помагаме за строежа на социализма, Господин Ялъмов.

– Как?

– Страдайки.“

Атанас Москов пише за д-р Балев, че при тези нечовешки условия, той самият болен, д-р Балев не е щадял нито сили, нито време, нито лични средства, за да спасява човешкия живот. Бил е морална опора и за болни, и за здрави. Затова още по-цинично звучат думите на началника на охраната:

„Ние сме ги докарали тук да ги угробваме, а той ги изважда от гробовете им.“

И наредил д-р Балев да бъде изпратен в карцера.

Особено легендарна в това отношение е била личността на майор Страхинов, който с находчивостта си винаги успявал да помогне на страдащите. Началникът на лагера го пита как е посрещнато съобщението за смъртта на Сталин и Страхинов му отговаря езоповски:

„Без особена радост, но и без някаква скръб, гражданино началник.“

Резултатът за думите му е вкарване в карцера. Има ли по-голяма победа на човешкия дух, когато при нечовешки условия можеш да реагираш със смях!

Стильт е друга отличителна черта на книгата, изписана с точен и изразителен език. С безпогрешен усет за изящност на фразата, който е специфичен за Борислав Сकोчев. Без излишно белетризиране и същевременно с богато нюансиран изказ.

Това мащабно изследване е резултат от десетгодишната работа на Борислав Сकोчев в архива на Държавна сигурност, архива на Политбюро, Министерския съвет, отдел „Затвори“ в ЦДА, архива на Радио „Свободна Европа“, лични архиви и други многобройни източници. Трудът му представя изключителен принос не само за българската историография. Той оказва по особен начин облагородяващо въздействие върху читателя, като го изправя лице в лице както с омерзението, така и с човешината.

Погубената България. За съдбата на българския елит след 9 септември 1944 г. на Вили Лилков, Христо Христов. София 2019.

Погубената България! Тежки думи. Като присъда. Но истинни. Новата книга на проф. Вили Лилков и разследващия журналист Христо Христов изнася на показ неизвестни разтърсващи свидетелства за геноцида над собственото си население от извършилите социалистическата революция и установилите новата „работническо-селска“ власт на и след 9 септември 1944 година. Още в началото, двамата автори почти клетвено заявяват: „Дължим им го!“

В предговора към книгата д-р Любомир Канов – сам пострадал от режима след „Девети“ – нарича тези събития „българския Холокост“ и че разказаното в книгата ни превежда през Голготата на „най-качественото, което нашият народ е успял да възпита и образува през кратките десетилетия след създаването на Третата българска държава“.

Тази книга е прецедент в българското книгоиздаване. Защото, освен всичко друго, тези не „бивши хора“, а, напротив – най-стойностните, елитът, останаха в забвение, дори в последните тридесет години демократично управление, докато не излезе изследването „Бивши хора“ на двамата автори.

Ето първите редове от представянето на изданието от самите тях:

„Избивани, преследвани, въдворявани, съдени, затваряни, изселвани, национализирани, ограбвани, изключвани, уволнявани, разработвани, наблюдавани, пренебрегвани, изолирани – такава е съдбата на жертвите на

тоталитарния комунистически режим между 1944-1989, част от онази видима и невидима репресия, стоварила се върху хиляди българи и техните семейства, които със своята находчивост, упоритост, предприемчивост и труд са изграждали основите на България до деветосептемврийския преврат“.

Не се спестява и фактът, че България е последната държава в Централна и Източна Европа, в която предстои тепърва младите поколения да научават истините за тоталитарния режим. И в този смисъл, книгата има изключително приносен характер. Цяла България е осеяна с масови гробове.

Особено интересна е съдбата генерал-майор Никола Недев от Велико Търново. Син на възрожденски учител, спечелил с отличие приемния изпит в „Екол дьо Гер“ – Брюксел, участник във войните, автор на книги за прослава на военния дух на българската армия. През 1950 г. е обвинен, че се е укрил, изземват му всички ордени и на преклонна възраст е въдворен в „Белене“. Освободен, но болен и с отнета пенсия, генералът отива в храма „Св. Александър Невски“ и казва думите, които звучат като Христовите думи на кръста:

„Отивам да благодаря на Бога, че ме спаси от този Ад, и да му се помоля да прости на палачите комунисти – те не знаят какво правят“.

Техни „братя по лагер“ са известни адвокати, държавни и общински служители, и дипломати. Авторите разкриват и по какви правила са се извършвали интерниранията. И тук цифрите са красноречиво зловещи. До м. юли 1945 г. са интернирани 4325 семейства с 11 875 членове. Инструкцията е била ясна – да се прилага класов подход. Само през 1948 г. в София са изселени и лишени от софийско жителство 3467 души.

Какво става по селата. Показателна е заповедта на кмета на село Новачане, Никополско, Нашун Дешков срещу кулаците и вражеските елементи в селото:

„Забранявам на кулаците и враговете да се събират по улиците и площадите и да посещават сладкарницата, хоремаците и магазините, бръснарницата и други обществено достъпни заведения, като вечеринки, увеселения и др. на следните лица, а именно...“

Следват имената на дамгосаните с прозвището кулаци и врагове. Ако не беше драстичната истинност на тази заповед като исторически документ, щяхме да помислим, че е цитат от хумористично произведение. Защото понякога зловещата агресия има гримасата на истеричен смях. Уви, не е комедия, а заповед №8/19 януари 1951 г.

Ниската култура на новите собственици води до унищожаване на уникални произведения на приложното изкуство, до рушене на архитектурни паметници и до унификация на екстериора по Сталински образец. Национализацията, която се провежда от новата власт, се осъществява с всички средства. Борбата с класовия враг изисква непрекъсната бдителност, слеждане и доносничество. Описвайки живота в тази атмосфера, авторите на книгата разказват за съдбата на Асен Овчаров – родоначалник на българския джаз, на физико-математичката Елисавета Карамихайлова и на скулптора Михайло Парасчук, основоположник на архитектурната скулптура у нас.

Особена симпатия и топло чувство читателят изпитва при описанието на преживяното от Неофит Цанков и Софроний Ников. Техните митарства са описани в главата „Силата на слабите“. Неофит Цанков е правнук на народния учител и книжовник Неофит Рилски и наследник на богатия възрожденски род Никови, възпитаник на Робърт колеж – Цариград, редактор на сп. „Зорница“. Неговите тегоби са свидетелство как народната власт се отнася към тези, които не отстъпват от вярата си. Минал през съдебен процес, затвор, „Белене“, той се разделя с лагера с думите:

„Трите години бяха достатъчни да те опозная, Персин. Изпитах твоята безгранична омраза и животинска ярост към нас, затворниците... Усилията да ни унищожиш морално и физически отидоха напразно. Ние още сме живи, запазвайки чисти душите и сърцата си.. Ще те помним докато сърцата ни туптят и гърдите дишат!“

Не познавам други толкова силно въздействащи слова, обръщение към олицетворения като живо същество остров. Като че ли тук са били изправени двама персонифицирани титани: остров Персин – злото, и човекът като такъв – доброто.

В последната, четвърта част на книгата, материалът е подреден по градове. Обхванати са истории на хора от 21 града на България. Това е един своего рода справочник по краезнание. Всеки от нас може да направи справка за хора от даден регион и да открие познати имена или имена на свои близки в текста. В това отношение книгата на проф. Лилков и Христо Христов има изключителна стойност. Тя е ценен принос към историографията и мемоаристката. Като на филмова лента преминават хилядите съдби, представени в книгата на проф. Вили Лилков и Христо Христов. А краят на тази сага са думите на стария търновчанин:

„Имаше в България и такива хора, разкажете на децата си за тях!“

Български лекари и студенти по медицина, жертви на комунистическия терор 1944-1989. Под ред. на проф. д-р Кирил Миленков. София, Български лекарски съюз 2003.

В резултат от усилията на екип лекари, тази необикновена книга свидетелства за развитието на медицинската наука след деветосептемврийския преврат и за съдбата на хиляди лекари от периода 1944-1989 година. Как тази най-благородна професия бе преследвана, унижавана и прекършена от новонастанилата се „работническо-селска“ власт. Абсурдът е, че редица лекари – тези, които служат на живота и работят в името на живота, загубват личния си живот в условия на безправие, установено от една жестока, безчовечна деветосептемврийска власт. Неслучайно съставителите:

д-р Николай Предов, д-р Цветан Гайдаров, д-р проф. д-мн Димитър Козаров, д-р Методи Маджаров, д-р Милко Русев, под редакцията на д-р проф. д-мн Кирил Миленков, са назовали атмосферата на разглеждания период с категоричната и драстична дума „терор“. Отражена е нелепостта и жестокостта на този период, който, колкото и да е странно, не възниква с налагането на комунистическия режим, а продължава чак до т.нар. „промяна“ от 1989 година.

Тази неголяма книга от около стотина страници е събрала цялата болка и мъка от униженията и терора над лекарското съсловие. Тя има стойността на безценен справочник, в който азбучно са вписани 618 имена, с кратки биографични данни, както

и с данни за вида на репресиите над тези лица и за източниците на данните за тях. В предговора към книгата, проф. д-р Мирослав Попов ни подготвя за страховитата информация, която ни очаква от страниците на тази книга:

„Пред очите ти, драги читателю, ще премине оня списък от 618 имена на наши колеги – лекари и студенти по медицина, репресирани по различни начини от комунистическия режим през 45-те години след 9 септември 1944 г. От тях 45 са убити или безследно изчезнали, 71 са били задържани в затвори, а и в концентрационни лагери са били 86 медици. Останалите са били репресирани по различни начини: изключване от Медицинския факултет, уволнявани, преследвани и премествани, ограничавани в професионалния им растеж“.

Тези лекари, жертви на системен геноцид, са важна част от тогавашния интелектуален елит на българската държава. Според официалната статистика, през 1944 г. в България са упражнявали своята професия 3400 лекари. Повечето от тях са завършили Софийския медицински факултет, но и мнозина са се дипломирали в чужбина – Германия, Австрия, Франция, Русия.

Но какво става с медицината като наука след Деветосептемврийския преврат. Всичко е подчинено на съветските болшевишки постулати и модели. Всички научни публикации следва да започват и завършват с възхвала на ръководителите на комунистическите партии в СССР и у нас. До какви смехотворни ситуации се стига, говори случаят с професора по физиология д-р Тодор Гоцев. Той поставя като мото в началото на своя учебник латинската класическа фраза *IGNORAMUS ET IGNORABIMUS* (Непознато и непознаваемо), в смисъл, че пред науката има още много непознати неща. Тогава провокаторът, специалист по бойкотите го уличава като проводник на западни идеи, защото... „при материализма не може да има непознати неща“. При такова поругаване на сериозната наука ми се иска да отвърна с друга фраза на латински: *Sancta Simplicitas!* (О, свещена простота!).

Известни са случаи, когато видни учени са поставени под политически натиск. Професор Никола Шипковенски и неговият оригинален труд за „освобождаващата психотерапия“ не е допуснат да се издаде в България, а се отпечатва два пъти на немски език в чужбина и дори на японски език. Друг начин на репресия е, когато частната практика на лекарите е забранена и де факто лекарят е превърнат в чиновник. И още една драстична подигравка с професията – лекарите са включени в единен профсъюз заедно с бръснарите, теляците и работниците по чистотата. В книгата авторите изнасят данни и за тежки репресии върху Българския лекарски съюз като съсловна организация. Цялото имущество на Съюза е експроприирано и никога след това не се възстановява.

Съзнателно оставих информацията за физическото изтребление на лекари към края на изложението. Това, което авторите на книгата изнасят като фактология, е толкова драстично, толкова невъзприемаемо за съзнанието на читателя, че той неминуемо ще се запита – как е възможно човек да причинява такава жестокост на друг човек. И понеже сме в сферата на медицината, ще окачествим този акт като патологична проява на болни мозъци. Ще приведа само няколко случая.

Д-р Трайчев от Дупница, наред с други граждани, е изведен в неизвестна посока. На неговия ревер е закачено джобното му фенерче за ориентация на път към нощния разстрел.

Проф. д-р Александър Станишев – световноизвестен хирург, е заставен най-напред да констатира смъртта на разстреляните, преди да бъде екзекутиран и той.

На фона на тези толкова мрачни краски се извисява фигурата на д-р Никола Грозев – пребивавал в пет различни затвора и въдворен в „Белене“. Свидетелства за неговия ежедневен героизъм като човек и лекар откриваме и в книгата на Борислав Скочев. В лагерни условия тази невероятна личност извършва операции с джобно ножче, поради липса на какъвто и да било медицински инструментариум. Друг лекар, за който споменава в книгата си Борислав Скочев, е д-р Иван Балев, който в нечовешките условия на лагера е морална опора на лагеристите и в името на положената Хипократова клетва се бори неотклонно за живота на другите. В наскоро излязлата книга на проф. Вили Лилков и Христо Христов „Погубената България“ става дума и за въдворения в „Белене“ д-р Иван Койчев, председател на Българския лекарски съюз (1940-1944). Също и за хирурга д-р Любен Бурмов, прекарал 7 години в Сибирски лагери. В „Погубената България“ наследниците на д-р Атанас Кралевски и д-р Любен Русев ни запознават с трагедията на техните семейства след 9 септември. Приведените факти отново ни убеждават в ценността на книгата-справочник „Български лекари и студенти по медицина, жертви на комунистическия терор 1944-1989“, която ще служи безспорно и за по-нататъшни изследвания в областта на антитоталитаризма. Появата на книгата е знак на признателност, почит и преклонение пред пострадалите от комунистическия терор български лекари и студенти-медици.

Посочените по-горе книги са безстрастно свидетелство на истината, която следва да се знае и помни. В името на доброто.